

Het gele gevaar

Rik Coolsaet

Boekbespreking

Richard Bernstein & Ross H. Munro, The coming conflict with China. New York, Knopf, 1997, 248 pp.

Diplomatie en binnenlandse politiek hebben een inniger verhouding met elkaar dan velen denken. Dat blijkt nogmaals het geval te zijn bij de twee prioritaire diplomatieke dossiers in de Verenigde Staten. Het eerste betreft de uitbreiding van de NAVO in oostelijke richting die begin juli is ingezet in Madrid. Oorspronkelijk werd deze uitbreiding bekeken doorheen de geopolitieke bril van de Amerikaans-Russische relaties na de Koude Oorlog, maar het dossier werd in de presidentiële verkiezingscampagne van 1995 gekaapt door het electorale opbod van beide presidentskandidaten die meer belang hechtten aan de invloed van de etnische minderheden van Europese origine in het Amerikaanse politieke krachtenveld dan aan de relatie met Rusland. Wat de Europeanen ook mogen denken, de NAVO-uitbreiding heeft vanaf dat moment nooit meer zijn Amerikaans binnenlands karakter verloren.

Het tweede belangrijke dossier voor de Amerikaanse diplomatie is de relatie met China. In het begin van de jaren 70 ontdekte Richard Nixon de Volksrepubliek China als een tegengewicht voor de Sovjetunie. In de eerste ambtsperiode van Bill Clinton werd China echter grotendeels verwaarloosd en werd de relatie met dat land nagenoeg exclusief getoetst aan de naleving van de mensenrechten, conform de liberale achtergrond van de presidentsploeg. Verscheidene oorzaken deden Clinton in zijn tweede ambtstermijn een nieuwe koers inslaan. De klemtoon verschoof van de mensenrechten opnieuw naar de geopolitiek. De aanhoudende economische groei leek van China immers een potentiële nieuwe grootmacht te maken, waarbij sommigen de 21ste eeuw reeds aankondigden als de Aziatische, lees: Chinese, eeuw, net zoals de 20ste eeuw de Amerikaanse eeuw was geweest. De zakenwereld drong aan om ten volle te kunnen participeren in de nieuwe wedren naar China. Een reeks voormalige topambtenaren zoals Kissinger, Haig en Scowcroft ging campagne voeren voor wat in hun ogen een meer realistische benadering van China was. De mensenrechtenpolitiek had tenslotte enkel het tegenovergestelde effect gesorteerd. Het eindresultaat was dat de Amerikaanse regering vanaf 1995 ten aanzien van China een soortgelijk geopolitiek (of Realpolitiek) beleid ging ontwikkelen als Nixon en Kissinger destijds ten aanzien van de Sovjetunie.

Nauwelijks uitgetekend en de eerste aanzetten hiertoe gezet, riep deze nieuwe oriëntatie echter op haar beurt een soortgelijke vijandige coalitie in het leven als Nixon en vooral Kissinger hadden ervaren met hun detentepolitiek tussen Washington en Moskou. Het is hier dat blijkt hoe, ook in dit dossier, binnenlandse motiveringen en ideologische reflexen zwaar doorwegen in de buitenlandse besluitvorming. Deze coalitie omvat liberale groepen die zich, terecht, zorgen maken over de mensenrechten in China en vooral in Tibet; fundamentalistische religieuze groepen die de abortuspolitiek en de geboorteregeling in China willen bekampen; protectionistische politici en ondernemers voor wie de Chinese commerciële bedreiging in de plaats is gekomen van de Japanse; uiterst-conservatieven met Republikeins fractieleider Newt Gingrich

aan het hoofd, die in China een heruitgave zien van het Rijk van het Kwaad en meteen ook een springplank voor hun eigen binnenlandse agenda. Onderdeel van die binnenlandse agenda is het herstel van een nieuwsoortig Amerikaans nationalisme dat wil afrekenen met het multiculturalisme van de *liberals* dat, in conservatieve ogen, de cohesie van de Amerikaanse samenleving heeft aangetast. Een strategische bedreiging van buitenuit brengt immers een interne disciplinerende mee.

Deze coalitie heeft nu zijn spreekbuis gevonden met de journalisten Richard Bernstein en Ross Munro. Beiden zijn voormalige correspondenten in Beijing, de ene voor *Time*, de andere voor de Canadese *Toronto Globe and Mail*. Met herhaalde verwijzingen naar Harvard-politoloog Samuel Huntington schetsen zij een beeld van China dat zichzelf op de voorgrond dringt op een manier die niet meer gezien werd sedert de 18de eeuw. Het China van de jaren negentig komt niet langer meer overeen met het vertrouwde beeld van een slapende reus die helemaal geabsorbeerd wordt door eigen problemen, zodat het geen bedreiging naar buiten vormt. Volgens Bernstein en Munro staan we op een cruciaal keerpunt dat de wereldorde van de 21ste eeuw zal bepalen. We staan aan de vooravond van een globale rivaliteit tussen de Verenigde Staten en China, omdat China zichzelf tot doel heeft gesteld de plaats van de Verenigde Staten in te nemen als leidende staat in Azië.

Voor de auteurs is oorlog tussen beide staten onwaarschijnlijk, maar is rivaliteit daarentegen onvermijdelijk. China gedraagt zich als een outcast in het internationale systeem - de auteurs gebruiken hiervoor het onvertaalbare 'rogue state' dat van toepassing is op staten zoals Irak of Libië. Als China economisch blijft groeien, zal het gebruik maken van deze economische groei om zich politiek en militair te affirmeren. Maar ook indien China, tegen de verwachtingen in, een periode van economische stagnatie en binnenlandse chaos zou intreden, zal het overgaan tot het creëren van een externe vijand om zijn interne cohesie te bewaren. De Chinese autoriteiten beweren weliswaar tegenstander te zijn van elke vorm van hegemonie, maar wie dat gelooft, is volgens de auteurs naïef. Als bewijs citeren zij Sun Tsu, de Chinese Machiavelli uit de vierde eeuw vóór onze tijdrekening: "ben je machtig, wend dan onmacht voor; ben je actief, wend dan inactiviteit voor".

Voor wie de vroegere Koude Oorlog heeft meegemaakt, komt de bewijsvoering van Bernstein en Munro over als *déjà-vu*. China is een formidabel militair arsenaal aan het opbouwen dat een rechtstreekse bedreiging zal gaan vormen voor de Verenigde Staten. Het reële Chinese militaire budget is tien maal hoger dan wat officieel wordt opgegeven. Het land bezit luchtlandingstroepen die zich trainen in verrassingsaanvallen. China tracht de controle te verwerven over de zeewegen, wat het vrij gebruik van de oceanen door Amerikaanse oorlogsbodems en westerse olietankers in het gedrang brengt. Vredesvoorstellen uit Beijing zijn alle tactische zetten. Het Chinese Volksleger richt bedrijven op in het Westen met de bedoeling technologie te stelen die vervolgens wordt ingeschakeld in de militaire industrie. Enzovoort, enzovoort. Het hele naoorlogse argumentarium dat moest bewijzen dat de Sovjetunie uit was op expansie ten nadele van het Westen, passeert hier opnieuw de revue.

Hoewel de feiten op zich niet alle onjuist zijn, komt hun pleidooi echter geforceerd over. Hun bewijzen zijn niet steeds even geloofwaardig en de titel van het boek alleen al zet de toon voor

een nieuwe Koude Oorlog. Het zwakste punt van hun redenering is dat zij in het begin van hun boek een beeld schetsen van twee mogendheden die omwille van structurele, existentiële en historische redenen geen andere keuze hebben dan met elkaar te rivaliseren, terwijl zij tegen het einde van het boek hun hoop stellen op de nieuwe politieke generatie die in China in aantocht zou zijn en die meer kosmopoliet en liberaal is dan de huidige politieke leiders. Een tweede zwakte is de vooringenomenheid waarmee zij de “nieuwe Chinese lobby” in de Verenigde Staten veroordelen, die bestaat uit grote ondernemers, voormalige ambtenaren en een handvol China-experts aan de Amerikaanse universiteiten. Deze lobby wordt deels naïviteit deels opportunistiek verweten bij hun pro-Chinese pleidooien. Net zoals destijds bij de Republikeinse rechterzijde is ook thans Kissinger de kop van jut. Hem wordt gewoonweg verweten financieel beter te worden van de beleidsvoorstellen die hij formuleert ten behoeve van Clintons Chinapolitiek.

Toch hebben beide auteurs gelijk de aandacht te vestigen op China. De Chinese diplomatie is dikwijls onhandig (zoals de Sovjetdiplomatie destijds). Elke diplomaat die iets te maken heeft met Azië, kan meespreken over de soms verholde, soms open bedreigingen die hun Chinese collega's hebben geuit indien zijn land op het punt stond een in Chinese ogen negatief standpunt in te nemen. China's buurlanden maken zich zorgen over de groeiende assertiviteit waarmee China optreedt in zijn onmiddellijke geografische omgeving. De economische groei, indien ze aanhoudt, zal van China potentieel een economische reus maken waarmee rekening moet gehouden worden. In de mate dat de geschiedenis een leidraad is, vertaalt economische macht zich bijna onvermijdelijk in politieke macht en het opeisen van een plaats onder de zon.

Bernstein en Munro zijn er zich van bewust dat er hier tegenover twee basisattitudes mogelijk zijn: *engage or contain*. De Amerikaanse administratie volgt met haar beleid van *constructive engagement* het eerste pad. Zij streeft er thans naar China op te nemen in een ruimer netwerk van globale allianties en verantwoordelijkheden, zodat dit land zijn nationale belangen gaat definiëren op een manier die compatibel is met die van de Verenigde Staten. Voorstanders van zulk een beleid erkennen dat het meer om een attitude gaat dan om een gedetailleerde politiek en dus geen kant-en-klare antwoorden garandeert bij moeilijke kwesties als Taiwan, handelsoverschotten en mensenrechten. Bernstein en Munro doen de Chinapolitiek van de Clintonadministratie echter af als naïef, omdat zij hiervan een vertekende vooronderstelling van overhouden, nl. dat het de Amerikaanse regering uiteindelijk om te doen is China te democratiseren.

Het tweede pad is dat van een globale en permanente coalitievorming tegen China, vergelijkbaar met de Koude Oorlog na de tweede wereldoorlog en gebaseerd op wederzijds wantrouwen en vijandigheid. De auteurs zeggen deze houding niet te willen innemen. Zij zijn van oordeel dat de Verenigde Staten hun nationale belangen ten aanzien van China duidelijk moeten definiëren, zodat het beleid niet voortdurend van kaap verandert, afhankelijk van de gebeurtenissen. De politiek die beide auteurs voorstaan, laat zich samenvatten in drie doelstellingen: streven naar een stabiel machtsevenwicht in Azië; China aanmoedigen om een beleid van non-proliferatie, vreedzame beslechting van conflicten en eerlijke vrijhandel te onderschrijven; China ertoe bewegen meer democratisch te worden ten aanzien van de eigen bevolking, omdat democratie en een vreedzaam buitenlands beleid nu eenmaal samengaan. Al bij al schrijven de auteurs van *The coming conflict with China* nauwelijks iets anders dan wat de Clintonadministratie doet. Het enige echt belangrijke verschilpunt tussen beide is dat Bernstein en Munro van oordeel zijn dat de

Verenigde Staten niet zouden mogen overgaan tot het quasi automatisch verlenen van het statuut van meest begunstigde natie op handelsvlak. Volgens de auteurs streeft China immers doelbewust naar een handelsoverschot, omdat het op die manier een reusachtige deviezenvoorraad opbouwt, die een bron is van politieke en economische macht en omdat deze deviezen worden gebruikt om in West-Europa en Rusland hoogwaardig militair materieel te kopen.

De centrale plaats die het statuut van meest begunstigde natie inneemt in de voorstellen van Bernstein en Munro, plaatsen hen uiteindelijk in het kamp van de “*containers*”. Het jaarlijks debat in het Amerikaanse Congres rond de hernieuwing van dit statuut vormt een gemeenschappelijk actiepunt voor de *containment*coalitie. Tot op heden is deze er evenwel nog niet in geslaagd het Clintonbeleid om te buigen. Toch constateren waarnemers dat hun luidruchtige campagne aan kracht wint (met *The coming conflict with China* als voorlopig laatste hoogtepunt). Gevreesd wordt dat de Clintonadministratie op het punt staat het Chinabeleid kwijt te raken aan het Congres. Het was precies op dat punt dat de Amerikaanse ontspanningspolitiek op het einde van de jaren zeventig het onderspit dolf voor de conservatieve campagne onder leiding van Ronald Reagan en de tweede Koude Oorlog begon, met zijn wapenwedloop, internationale spanningen, lokale oorlogen en omvangrijke vredesbewegingen...

(*De Standaard der Letteren*, 14 augustus 1997)